

ПРИКАЗИ

УДК 32(44)“1968/2014“(049.3)

Душан Гујаничић

*Институт за политичке
студије, Београд*

**Eric Zemmour,
"Le suicide français",
Michel Albin, 2014, str. 527**

Ко је Ерик Земур? Не постоји апсолутно ниједна особа у данашњој Француској која је равнодушна према овом новинару, публицисти и писцу. Рођен 1959. године, Француз јеврејског порекла, самопроглашени „реакционар“, човек који

руши табуе, „идеолог крајње деснице“, „уништитељ политичке коректности“, „јеврејски Ле Пен“, новинар париског Фигара и сарадник још неких медијских кућа има, видевши све теме којима се бави и ставове које заступа, велики број како присталица, тако и противника у оквиру својих свакодневних и периодичних анализа којима јавно подвргава целокупно француско друштво.

Његова најновија књига коју је јесенас представио јавности са насловом „Француско самоубиство“ (*Le suicide français*) је вероватно врхунац његовог досадашњег вишегодишњег јавног и интелектуалног деловања, што на неки начин потврђује и огроман тираж у којем је књига до сада продата (преко 400 000 примерака). Већ сам наслов дела мора нужно привући пажњу, чак и мање радозналих и упућених читалаца. Наиме, Ерик Земур спада у ону, нимало малобројну, категорију француских интелектуалаца који сматрају да се Француска већ дужи временски период, односно већ неколико деценија налази на историјској низбрдици и у великој друштвеној кризи. На мети његове критике нашле су

се готово све области друштвеног живота у Француској – политичке институције, економија, социјална политика, спољни односи, култура, чак и спорт... једном речју оштра и прилично аргументована анализа појединих, значајних и преломних догађаја у распону од четрдесетак година.

За њега кључни период од кога треба поћи у промишљању наведеног феномена почиње, и симболички (а рекло би се и стварно), од студентске побуне у мају 1968. која истовремено означава и слабљење власти Шарла де Гола, који је следеће године и одступио са функције председника. „Де Гол је затворио славну серију француских ‘људи провиђења’ коју је сто педесет година раније започео Бонапарта“..., тврди Земур. Наиме, овај писац полази од основне поставке да је политика величине Француске (у сваком погледу) која је ову земљу вековима красила напуштана, у мањој или већој мери, од стране свих председника Републике после Шарла де Гола, односно почев од ‘70-их година XX века.

Најпре се то, по њему, читавало у шездесетосмашком левичарском, врло радикалном оспоравању сваког облика ауторитета у друштву – државе, верских заједница, оца у породици... свега оног што стоји на путу „себичног индивидуализма“, „хедонизма“ и „потрошачког нагона“. „Забрањено је забра-

њивати“, „уживајте без страха“ су биле најважније пароле мајске побуне 1968. године на чијем таласу су већ од средине ‘70-их година донети неки закони који су трајно изменили одређене друштвене и породичне односе у овој земљи – нпр. закон којим је легализован абортус 1975, или закон којима је укинута смртна казна, односно онај којим су депенализовани хомосексуални односи 1981. итд.

Исто тако, велике промене у негативном смеру су се десиле и економској сфери, поготово почев од 1973. године. Наиме, ова година је једна од преломних у економској историји ове земље услед посебног закона који је омогућио задуживање државе при националној банци Француске уз одговарајућу, не баш повољну каматну стопу. Напуштање доминанте улоге државе у привреди и преузимање, по Земуру, либералног принципа по англо-америчком узору је довело до трајних последица. О каквој је промени реч види се најбоље из следећих реченица: „У 1973, није било буџетског дефицита. Расходи су били строго контролисани. Годишњи раст од 5-6% нам је омогућавао да се одржимо без тешкоћа. Генерал де Гол је био опседнут буџетском равнотежом. Министар финансија је исказивао понос што је 1967. враћен последњи франак страним повериоцима. Трауматично искуство влада током IV Ре-

публике (пре 1958. прим. Д.Г.) које су мољакали Вашингтон за помоћ како би дочекали крај месеца било је прилично живо у свести ове генерације голиста.“ Та година, у којој се десио и први нафтни шок у свету, је била полазна тачка за погоршање многих економских показатеља у наредним деценијама: раст јавног дуга, повећање незапослености, увећање буџетског дефицита, пад индустријске производње... Дефинитивно опредељење за либералну економску политику је потврђено и речима Жоржа Помпидуа, првог постдеголовског француског председника: „Када смо већ изабрали либерализам у међународним односима, треба такође спроводити и либералну унутрашњу политику. Држава дакле мора умањити свој утицај на привреду уместо да вечито настоји да је руководи и исправља.“ Тих година је наступио и крај оног што се у Француској популарно зове „Тридесет славних година“ (*Les Trente Glorieuses*) између 1945. и 1975, праћених напретком у многим сферама друштвеног живота.

Одговарајући простор у књижи је добио и данас горући проблем предграђа, поготово Париза и већих градова, у којима већ неколико деценија живи бројно арапско-афричко становништво доминантно муслиманске вере које се и данас тешко уклапа у француски концепт националне заједнице. „Предграђа немају историју, немају прошлост, не-

мају традицију са којом би се повезали. Требало је све осмислити изнова“, тврди Земур.

Крај ‘70-их и почетак ‘80-их година су обележене такође првим видљивим знацима дезиндустријализације у земљи и слабљењем броја и моћи радничке класе. Тако на пример, од априла 1979. до децембра 1980. је отпуштена 21 000 радника на северу земље. „Радничка класа је само прва жртва. Средња класа, пак, опијена после ‘тридесет славних година’ окреће главу, као да скрива трагове гриже савести. Она тада још није разумела да је славље готово. И њен ред ће доћи, али касније.“ И заиста, данас је дубина економско-социјалне кризе силовито уздрмала и некада боље стојећу средњу класу, а не само доње, радничке слојеве.

Земур се у својој бескомпромисној критици не зауставља ни пред неким, на први поглед општеприхваћеним појавама или процесима као што је, рецимо, децентрализација, проглашена на сва звона 1982. године. Он сматра да је покушај да се у Француској ојачају региони попут рецимо Италије или Шпаније у супротности са француском вековном централистичком традицијом и да је услед губитка значаја државних граница у Европи тај процес закаснео. „Региони су били превазиђени и пре него што су били уведени. Они никада неће

успети да наметну свој легитимитет“, изричит је Земур.

Својеврсну прекретницу означава у Француској 1981. година. Франсоа Митеран, први социјалистички председник Пете републике, после неколико реформских закона (укидање смртне казне, депенализација хомосексуалних односа...) препушта већ од 1983. вођење економске политике великим присталицама слободног тржишта и ултралибералне идеологије. Међу њима је посебно познато име Жак Делор, будући председник Европске комисије. Земур ни њих не штеди од критике: „Они су имали готово религијски приступ слободном тржишту...државни протекционизам је за њих био својеврсни неморал, сатанско дело.“ Либерализујући проток капитала у првом реду, независно од државних граница, „они су ликвидирали државу као врховну власт.“ Њихова вера у наднационалне вредности људских права и слободног протока људи, роба, услуга и капитала се готово могла резимирати у крилатици: „Француска је наша отаџбина, Европа је наша будућност.“

Проблем на који Ерик Земур посебно указује је угрожавање јединства француског народа кроз постојање и деловање разних невладиних (рекло би се и парадржавних) организација заснованих на етничком или верском принципу. Тако на пример, чувена НВО „СОС раси-

зам“ основана 1984. се у претходних три деценије прочула по брижљивој, нагпросечно ревносној осуди свих, па и најмањих вербалних или физичких аката који би само могли и да личе на расизам. Проблем није наравно у осуди расистичких или шовинистичких аката, колико недоследност ове организације у осуди сличних аката против изворних Француза или хришћанских (католичких) објеката или вере. Они су веома ревносни у јавном жигосању антиарапских, антијеврејских или антицрначких аката, али у обрнутом смеру по правили остају неми. Земур сматра да су ове и сличне организације „поткопале темеље француске нације: начело лаичке државе и асимилацију.“ Исто тако, он сматра да француски традиционални вишевековни модел асимилације странаца у француску културу није смео бити потиснут у корист англосаксонског обрасца интеграције странаца, што подразумева „право на различитост“. „СОС расизам је постао опасна машина за пријем јавних субвенција министарства и локалне самоуправе како би наставио политичку борбу...“, тврди овај писац.

Догађај на који се Земур посебно осврће је прослава 200-годишњице француске револуције. По њему, нагласак је стављен готово искључиво на значај и димензију људских права Револуције, док је родољубива и национална страна

читаве те епопеје свесно стављена у запећак. Он иде и даље и тврди „да је једна историја предавана деци у школи до краја ‘60-их година, а да ју је нова историографија обарала мало по мало у име људских и индивидуалних права и непријатељства према национализму.“

Даље, ‘90-их година је постало кључно питање коначне изградње „европске куће“ која је у великој мери заокружена усвајањем Мастрихтског споразума 1992. Са стварањем слободног европског простора уз максимално либерализоване границе и слободним протоком људи, роба, услуга и капитала је ако не уништено, а оно свакако веома маргинализовано темељно начело националне суверености. Земур је и овде неумољив: „1992. година је буквално антитеза 1789-ој.“ Индикативно је да је, и поред велике медијско-друштвене подршке, споразум из Мастрихта усвојен у Француској врло тесном већином (око 51%), у периоду када је европска идеја у Француској уживала много већу подршку и ентузијазам. „Ауторитарни либерализам је постао недодирљиви режим једног континента који ће се ујединити под технократском песницом Брисела.“ Исто тако, Ерик Земур луцидно увиђа својеврсну закономерност европске приче: „...свака етапа европске изградње повлачи неку следећу као нужност чије би довођење у питање прескупо коштало.“ Истовремено,

са повратком на сцену уједињење Немачке, француски утицај у Европи је по природи ствари морао бити сузбијен, што је посебно било видљиво у монетарној и економској политици ЕУ. Или, како је то сликовито речено, уместо жеље Томаса Мана да се створи „европска Немачка“ створена је „немачка Европа“.

Земур, као верни љубитељ „старе“ Француске, не пропусти да забележи велике промене и у културолошкој сфери, конкретно у погледу давања личних имена. Наиме, до ‘80-их или ‘90-их година XX века, примењивао се прилично доследно закон још из Наполеоновог доба по коме су деци давана имена, било из хришћанског (католичког) календара, било неких личности из националне историје. 1966. године је дошло до извесних ублажавања овог прописа, али без угрожавања основне линије размишљања која је требала да доприне се асимилацији имиграната у француску нацију, давањем традиционалних имена као Луј, Жан, Пјер и слично. Међутим, ни тај, како сматра Земур темељни принцип, није издржао пробу времена. Под талас либерализма су потпали и француски судови који су „привилеговали индивидуалну слободу у односу на нужност националног јединства.“ Једноставно, у духу новог времена имигранти нису више осетили потребу да потпуно уроне у нову средину

и деци су давали све више не француска, већ традиционална имена из њихове постојбине. Земур овде поентира у књижевном духу: „Ова расправа око имена- на први поглед безначајна, а у основи суштинска – је довела додатно до продубљивања јаза између онога прописаног и стања у стварности, између припадности нацији на папиру и избора по срцу, између формалног закона и братства.“

Догађај који такође није остао ван нишана његове критике је укидање опште војне обавезе 1996. године од стране Жака Ширака. Имајући у виду историјске заслуге народне војске, као и чињеницу да према неким скорашњим анкетама око 60% Француза жели враћање војног рока, ни ова његова примедба није без аргумената. Уз то, он је, у духу деголовског учења о националној суверености (чији је незаобилазан део и војна независност), велики противник војних интервенција широм света под америчком капом (Ирак, Либија, Сирија...), осуђујући успут и „бомбардовање наших историјских савезника Срба“ на Косову 1999. „Укидање опште војне обавезе је неизбежно довело до повратка Француске у јединствени систем командовања НАТО-а“, одлука коју је спровео 2008. године Никола Саркози, вероватно председник најјачег проамеричког усмерења у историји Француске.

Ипак, Ерик Земур је најпесимистичнији у погледу судбине Француске у закључку своје књиге. Он не штеди нимало целину политичке касте: „Пре него што се нешто мења, треба се усагласити око дијагнозе. А што се тога тиче, и левица и десница се већ 40 година међусобно лажу. И нас лажу.“ У сам народ је још донекле очувао веру, па ипак: „Народ се буну, али можда прекасно. Он се бори против последње фазе уништења своје цивилизације, засноване на грчко-римским и јудео-хришћанским темељима, али то чини са дрвеним мачевима... Народ се подигао против постмодернизма и привио се око проказаног слогана „некад је било боље“, али још увек нема већинског одраза у политичким партијама.“ Ипак, као ефектни резиме целокупне књиге и Земуровог размишљања могу врло добро послужити следећи редови: „*Ми смо наше миленијумско наслеђе распродали у року од 40 година. Укинули смо границе, одустали од нашег суверенитета, а наша политичка елита је забранила Европи да се позива на своје хришћанско наслеђе. То троструко отпадништво је уништило хиљадугодишњи пакт између Француске и њене историје.*“

И на крају, морамо нагласити да је интелектуални подухват Ерика Земуре у жељи да кроз приближно четрдесетого-

дишњи период сагледа све значајне (и мање значајне) аспекте, облике и узроке историјског пада Француске задивљујући по свом обиму, разноврсности догађаја које обухвата и великој луцидности закључака које износи. Ако се и спорадично деси да понегде претера у неадекватном нијансирању неких појава, то нипошто не утиче на квалитет његове анализе у целиности. Иако се не ради о изворном Французу (рођен у Паризу као дете јеврејских исељеника из Алжира), његова огромна и нескривена љубав за „стару“, а он би вероватно рекао и „једину праву“, „изворну“ Француску, енциклопедијско познавање француске историје и културе, подједнако добро разумевање како реалног живота, тако и света идеја и теорија, га је довела данас до статуса, по нашем мишљењу, најупечатљивијег аналитичара и критичара француског друштва у целини. У целокупном том контексту, његова књига би могла бити незаобилазан путоказ у даљој анализи и праћењу друштвене ситуације у уздрманој, али још увек живој и трајућој Петој француској републици.

УДК 551.583:316.334.5(049.3)

Адријана Грмуша

*Институт за политичке
студије, Београд*

**Ентони Гиденс,
Климатске промене
и политика, Клио,
Београд, 2010, 303 стр.**

Темељну основу за писање приказа књиге Ентони Гиденса, британског социолога, представља актуелност ове теме која је условљена чињеницом да су ефекти климатских промена већ присутни: температура је у порасту, ледени врхови и глечери се топе, а екстремне временске непогоде постају све чешће и интензивније. У књизи *Климатске промене и политика*, аутор проблематику климатских про-